

TURUN KAUPUNKINIITYT

Varsinais-Suomen perinnemaisemayhdistys ry. (Egentliga Finlands kulturmärksförening rf.) on sitoutunut ja vannoutunut perinnemaisemien äänenkannattaja. Yhdistys tekee työtä monella eri rintamalla, jotta luonnon monimuotoisuuden keitaissa monipuolinen lajisto voisi säilyä ja jotta tulevatkin sukupolvet saisivat ihastella kauniita niittyjämme ja hakamaita. Yhdistys järjestää retkiä, kursseja, talkoita ja muita tapahtumia sekä tekee yhteistyötä muiden samanmielisten kanssa.

Hallitus 2011

Puheenjohtaja: **Kimmo Härjämäki**, Turku, kimmo.harjamaki@gmail.com, puh. 040 519 6545
Varapuheenjohtaja: **Ritva Kemppainen**, Turku, sähköposti ritva.kemppainen@turkUNET.fi, puh. 0400 787 905
Sihteeri: **Eriika Lundström**, Turku, eriika.lundstrom@vsperinnemaisemat.net, puh. 040 717 8797
Taloudenhoitaja: **Eija Hagelberg**, Salo, eija.hagelberg@gmail.com, puh. 0500 609 526
Maija Mussaari, Turku, maija@mussaari.fi, puh. 040 556 7794
Katja Sikka, Rymättylä, katja.sikka@pp.inet.fi, puh. 040 547 7817
Riitta-Liisa Pettersson, Parainen, riitta.pettersson@fhs.fi, puh. 040 593 8691

Varsinais-Suomen perinnemaisemayhdistyksen toimintaan voi tutustua osoitteissa www.vasperinnemaisemat.net ja www.tri-net.eu, joista jälkimmäinen on kansainvälisen hankkeen sivusto. Halikossa sijaitsevan Kotiniityn maisema kohenee vuodelta raivauksien ja reippaan lammaskatraan toimesta, tästä voi lukea lisää osoitteessa www.kotiniitty.net.

Liity Varsinais-Suomen perinnemaisemayhdistyksen jäseneksi! Tuet perinnemaisemien hyväksi tehtävää työtä. Ota yhteyttä sihteeri Eriika Lundströmiin.

Liity yhdistyksen sähköpostilistalle, ota yhteyttä Kimmoon sähköpostitse ja ilmoittaudu mukaan, tiedot alaan liittyvistä tapahtumista tulevat silloin luoksesi suoraan.

Yhdistyksen osoite: VSPMY, c/o Eija Hagelberg, Kerkontie 4, 25250 Märynummi
Tilinumero: Someron säästöpankki 432710-245304, IBAN: FI18 4327 1020 0453 04

Ketonoidanlukko 1 • 2012

Päätoimittaja: Eija Hagelberg
Kannen kuva: Ahdekaunokit värittävät Malminkadun ketoa Suomen Turussa.
Kuva Kimmo Härjämäki
Takakannen kuva: Syylälinnunherne. Kuva Kimmo Härjämäki
Taitto: Mainostoimisto Dimmi
Painopaikka: Newprint Oy 2012

Turun kaupunki on kustantanut tämän julkaisun taitto- ja painokulut. Painos 1300 kpl.
Varsinais-Suomen perinnemaisemayhdistys ry. kiittää Turun kaupunkia yhteistyöstä.

TURUN KAUPUNKINIITYT

Pörröiset jänönapilat Patterihaan kedolla 1. KUVA: RITVA KEMPPAINEN

Tämän julkaisun teksteissä vilahtaa monien turkulaisten niittyjen nimiä. Niittyjen nimet on numeroitu (vihreä tai musta ympyrä nimen perässä). Numeroidut niityt löytyvät sivujen 8–9 ja 10–11 kartoista, joista voit tarkastaa kohteen sijainnin vaikkapa ensi kesän kaupunkiniittyretkeä varten.

● kohteet numeroitu ja merkitty sivujen 8–9 karttaan

● kohteet numeroitu ja merkitty sivujen 10–11 karttaan

KUKKANIITYYJEN KAUPUNKI

Miltä näyttää urbaani kaupunkimaisema – monelle syntyy mielikuva laajoista asfaltt-pinnoista, tiheään rakennetuista kortteleista ja viimeisen päälle huolitelluista ja suunnitelluista puistoista. Mielikuva pitää varmasti osin paikkansa, mutta näiden väliin jää monenlaista luontoa, ja erityisesti meillä Lounais-Suomessa, uskomattoman runsaslajisia niittyjä. Niityt mielletään maatalouden luomiksi ympäristöiksi ja sitähän ne alun alkaen ovatkin. Ei kuitenkaan ole montaakaan vuosikymmentä aikaa, kun kaupunkien laidoilla vielä näki laiduntavia eläimiä.

Turussa olemme onnellisessa asemassa asian suhteen edelleen – kaupunkilainen pääsee nykyäänkin katsomaan suht kätevästi luonnonlaitumilla laiduntavia eläimiä vaikkapa Ruissalossa, Hirvensalossa, Kuralassa ja Halisissa. Yllättävän monessa paikassa kaupunkimiljöössä!

Tämä Ketonoidanlukon teemanumero pitää sisällään laajan katsauksen Turun kaupunkiniityistä. Artikkeleissa kuvaillaan kohteiden sijaintia, historiaa, kasvillisuutta ja virkistyskäyttömahdollisuuksia. Lisäksi on haastateltu alueita hoitavia tahoja.

Hienot niittyalueet tarjoavat ekosysteemipalveluita luonnolle ja ihmisille. Niityt rikastuttavat luonnon monimuotoisuutta ja lisäävät maiseman vaihtelevuutta. Usein huomio kiinnittyy niittyjen kasvillisuuteen, mutta ne tarjoavat tiiviissä kaupunkiympäristössä myös linnuille ja hyönteisille erinomaisia elinympäristöjä. Meille ihmisille niityt tarjoavat oivallisen paikan virkistäytyä. Mikä olisi mukavampaa kuin lähteä kauniina kesäpäivänä piknikille vaikkapa Koroistenniemen niitylle ② – kylmempänä ajankohtana siellä voi pujotella pulkalla talventörröttäjien väleistä.

Kaupungeillakin on iso vastuu luonnon monimuotoisuuden säilyttämisessä. Arvokkaat niityt eivät säily arvokkaina ilman hoitotoimenpiteitä. Turussa niittyjä on hoidettu eri projektien, talkoiden ja muutaman aktiivisen kaupungin virkamiehen aktiivisena. Kaupunkiniittyjen hoito kaipaa lisää rytinää ja aktiivisia toimenpiteitä laajalla rintamalla. Huolimatta siitä, että Turussa useita hienoja

niittyjä on hoidon piirissä, vieläkin isompi osa on vailla hoitoa. Perinnemaisemayhdistys heittää haasteen Turun lisäksi muillekin kaupungeille: sen sijaan että viherosastojen väki käynnistää kerran viikossa ruohonleikurin, voisi sama väki käynnistää raivaussahan tai pienniittokoneen kaupunkiniityillä edes muutaman kerran kesässä. Kaupunkiniityillä pienelläkin panostuksella voi saada aikaan paljon näkyvää hyötyä.

Kaupunkiniitty-teema jatkuu kuluvan vuoden 2012 aikana Varsinais-Suomen ELY-keskuksen Natureship-hankkeen julkaisussa, jossa kaupunkiniittyjen hoitoesimerkkejä tarjoilevat Raisio, Salo, Hamina ja Vihti. Tämä teemanumero on toteutettu yhteistyössä Turun kaupungin, vuoden 2011 kulttuuripääkaupungin, kanssa. Perinnemaisemathan ovat ihmiskäden tuottamaa kulttuuria ja maisemaa parhaimmillaan.

Antoisia retkiä kaupunkiniityille!

Kimmo Härjämäki
puheenjohtaja

Siankärsämö. KUVA: KIMMO HÄRJÄMÄKI

KUVA: MARJA PÄLIKKÖ

KAUPUNKINIITTYJEN HOITO JA LUOKITUS TURUSSA

Avoim viljelymaisema ja avoimet näkymät maisemaan ovat merkittävä osa kulttuuriympäristöämme. Hoidettaessa niittyjä ja pelloja, säilytetään sekä alueen historiaa, kulttuuriarvoja, maiseman avoimuutta että luonnon monimuotoisuutta. Erityisesti asutuksen läheisyydessä olevat pienetkin pelto- ja niittyalueet ovat maisemallisesti tärkeitä, ja ne voivat tarjota asukkaille myös luontoelämyksiä. Taajamien asukkaat arvostavat vaihtelevia ympäristöjä, joita he voivat käyttää virkistymisalueena ja kokea turvallisena.

Turun kaupungin alueilla on peltoa noin 1700 hehtaaria, ja ns. muita maaseutumaisia alueita noin 800 hehtaaria (pois lukien metsät). Niistä on laidunalueita noin 200 hehtaaria sekä niittypuistoja noin 600 hehtaaria. Alueita hallinnoivat Kiinteistöliikelaitos Maanhankinta ja Isännöinti sekä Katu- ja viheralueet-yksikkö. Maaseutumaisia kohteita ja niitä rajaavia reuna-alueita on Turussa pyritty säilyttämään avoimina, vaikka perinteinen viljely niiltä olisi loppunutkin. Avoimien viljelymaisemien säilyttämiseksi pelloja viljellään tavanomaisesti tai maisemapeltoina, niittyjä vuokrataan laidunalueiksi karjankasvattajille. Samalla tarjotaan ulkoilijoille mielenkiintoista seurattavaa.

Asutuksen ja infrastruktuurin kehityksen muutokset asettavat omat haasteensa ja rajoituksensa hoidon tavoitteelliselle toteuttamiselle. Alueita poistuu käytöstä ja toisaalla tulee lisää. Jotta avoimet maaseutumaiset alueet ovat hoidonpiirissä, niiden pitää olla esillä viheralueisiin liittyvissä suunnitelmissa – viherohjelmasta kaavoitukseen ja alueiden hoitosuunnitelmiin. Kaavoituksella ja hoidon suunnittelulla sekä pitkän aikavälin rakentamis- ja suunnitteluohjelmalla on nykyisin oltava entistä tarkemmat luokitustiedot päätösten tueksi. Tätä helpottaa **viheralueiden hoitoluokitus**, jonka avulla taajamiin saadaan omaleimaisia ja monipuolisia ympäristöjä.

Luokitusta toteutetaan ja päivitetään myös Turussa. Luokituksissa mainitut ”**rakennetut viheralueet, A**” on tarkoitettu jatkuvaan edustus- tai käyttötoimintaan, kuten esim. Porthanipuisto Vanhan Suurtorin äärellä sekä Kupittaa ja Vätipuistot. ”**Avoimet alueet, B**” ovat maisemapelloja tai erityyppisiä niittyalueita yleensä taajamien reuna-alueilla, joissa luonnon monimuotoisuus on tärkeässä asemassa. Luokituksessa mainitut ”**taajamametsät, C**” ovat asutuksen lähellä käytön ja kulutuksen kohteena olevia metsiköitä, laajempia ulkoiluun ja virkistykseen tarkoitettuja alueita tai erilaisia suojametsiä, kuten esimerkiksi on Ruissalossa.

Voimalinjojen alla kedot ovat turvassa rakentamiselta. Kuvassa Malminkadun keto Merenkulkuoppilaitoksen liepeillä. KUVA: KIMMO HÄRJÄMÄKI

Kuralan kylämäkeä ④ ympäröiviä pelloja ja niittyjä laidunnetaan sekä lampailla että suomenkarjalla. Alueella on erittäin suuri virkistyskäyttöarvo, sillä se sijaitsee tiiviin asutuksen keskellä. KUVA: EJA HAGELBERG

Laiduneläimet vetävät ihmisiä aina puoleensa. Kuralassa ③ eläinten kanssa seurustelu onnistuu varsin helposti. KUVA: RIITTA-LIISA PETERSSON

B-alueen kohteista voisi mainita mm. **maise-mapellot** (B1) Ruissalossa sekä Hirvensalon Friskalan ja Artukaisten maisemapellot sekä Laukkavuorenpuisto Littoistentien läheisyydessä ja Kohmonranta Jaanintien läheisyydessä. Turussa laajemmat **arvoniityt** (B5) on annettu pääasiallisesti karjankasvattajille laidunalueiksi. Näistä voisi mainita Hirvensalon Friskalan rantaniityt ④ ja Kuralan kylämäen haat ③ ja Komosten Halisten yläjuoksulla olevat laitumet ⑤. Ruissalon kartanon ympärillä ⑥, Hirvensalon Särkilahdella ⑦ ja Kaarinan Vaarniemellä ⑧ on kaupungin hoidossa olevia kohteita. Eläimet tulevat muualta, mutta kaupunki katsoo niiden ja laitumien päälle. Eri puolilla kaupunkia olevien pienempien ketoniittyjen osalta luokitustyö on vielä viireillä, vaikkakin osa niistä on toki hoidossa, kuten Halisten Virnamäen kedot. Jaaninolaaksossa sijaitsee pieni ketoalue ⑨, jota lähistön asukkaat ovat hoitaneet.

Maisemallisesti merkittävät avoimet alueet sijaitsevat joki- ja ojalaaksoissa ja nämä alueet ovat erityisen tärkeitä myös asukkaille. Jokilaaksot kuvaavat vahvasti varsinaismalaista paikallisidentiteettiä ja niitä arvostetaan, vaikka varsinainen ojauoma olisikin kovin vaatimaton.

Vuonna 2007 valmistui Viherympäristöliiton ja Maa- ja kotitalousnaisten Keskuksen yhteistyönä **Viheralueuokituksen osio, B Avointen alueiden hoitoluokitus**. Se on työväline suunniteltaessa kuntien viheraluejärjestelmiä ja sen yhtenä tavoitteena on lisätä kiinnostusta viljelemällä, niittämällä ja laiduntamalla hoidettavia alueita kohtaan. Kartoituksilla ja hoidon suunnittelulla säästetään sekä aikaa että rahaa. Niityt ja pellot ovat edullisia ja monipuolisia viheralueita, jos niitä verrataan ns. A-luokan puistoihin.

Turussa maisemapelloja, viljelyssä olevia peltoja, niittymäisiä alueita, perinnemaisemia ja ranta-alueita hoitavat useimmiten maaseutuyrittäjät ja muutamia kohteita on mm. Museoviraston hoidossa. Muitakin kohteita voisi olla vielä nykyistä enemmän heidän tai jopa erilaisten yhdistysten hoidossa. Taajamien reuna-alueet ja sisääntulot, umpeen kasvavat pellot ja näkymät, kaavoitusta tai rakentamista odottavat alueet, rakentamattomat viheralueet, liikenteen väli-alueet ja levähdysalueet ja kunnallistekniikka (esim. voimalinja- ja sähkölinja-alueet) ovat melko pitkälti vielä katu- ja viheralueosaston hoidossa. Maaseutumaisten avointen alueiden, kuten peltojen ja niittyjen, arvostus hoidettuina viheralueina on kasvamassa, ja hoidetun ympäristön merkitys on tiedostettu kaupungin imagolle. Hoidon toteuttamiseen voi olla siis useampia vaihtoehtoja, joista valita sopivin. Onko se sitten viljelyä, niittoa, niittykasvuston murskausta, vesakon raivausta tai laiduntamista.

YHDISTYKSET NIITYJEN HOITAJINA

Nykyisin myös rekisteröidyt yhdistykset voivat hakea maatalouden erityisympäristötukea niittyjen hoitoon. Tätä mahdollisuutta kannattaakin harkita, oli kyseessä sitten kaupunginosayhdistys, luonnonsuojeluyhdistys tai vaikka kulttuurihistoriaan keskittyvä yhdistys. Tukea voi saada raivaukseen, niittoon, laidunnukseen tai vaikka kulutukseen. Varsinais-Suomen perinnemaisemayhdistys ry. on toiminut edelläkävijänä tämän tuen hyödyntämisessä. Kokemukset on koottu www.kotiniitty.net -internetsivuille ja neuvomme mielellämme muita yhdistyksiä alkuun. Nettisivuilta löytyy ohjeita alusta pitäen yhdistyksille, jotka harkitsevat tuen hakemista. Tukea voi saada maksimissaan 450 euroa hehtaarille vuosittain. Niittyjä voi toki hoitaa ilman ympäristötukirahaakin, mutta aina kuitenkin vain ja ainoastaan maanomistajan luvalla!

Hiirenvirna. KUVA: KIMMO HÄRJÄMÄKI

ELÄIMET KESÄTYÖNTEKIJÖINÄ

– haastateltavana Turun kaupungin maatilatarkastaja Timo Sirkiä

Turun kaupungin kiinteistölaitoksen maatilatarkastaja Timo Sirkiä katselee tyytyväisen näköisenä Hirvensalossa Särkilahden merenrantaniittylaidunta **7**. Johanna Penttisen karja, suomenkarjaa kuinkas muuten, on hoitanut aluetta vuodesta 2005 lähtien ja tulokset näkyvät selvästi. Laidunnus täällä sai alkunsa kansalaisaloitteesta. Karja on syönyt alueen avoimeksi ja hoitamaton ranta-alue ympäröi laidunta tiheänä järviruokokasvustona. Sirkiä suunnittelee alueen laajentamista tulevina vuosina.

Turussa on aikoinaan ollut laajat laitumet, jotka kaupungistumisen myötä joko jäivät rakentamisen alle, muutettiin puistoiksi tai jätettiin hoitamatta. Eläimet ovat kuitenkin viime vuosikymmeninä palanneet kaupunkiniittyjen hoitajiksi. Sirkiän mukaan nykyinen laidunnus Turussa alkoi 1980-luvun lopulla, jolloin arvokas lintulahti Friskala **4** kunnostettiin ja naudat aloittivat laidunnuksen. Muutamaa vuotta myöhemmin Ruissalon niityille **6** tulivat lampaat ja Ruissalon kartanon maille myös hevoset. Kuralan Kylämässä **3** lampaiden ja nautojen laidunnus aloitettiin

myös 1980-luvulla. Laidunnus jatkuu näillä alueilla tänä päivänäkin, mutta myös uusia on tullut joukon jatkoksi: Särkilahden rantaniitty **7**, Halisten hevoslaitumet **5**, Kulhon saari **10**, Kaarinan Vaarniemi **8**, Kuusiston kartanon rantaniitty, Rymättylän Maisaari ja Pähkinäinen. Sirkiä kertoo, että noin 200 hehtaaria kaupungin maista hoituu eläinten laidunnuksella ja tarkoituksena on lisätä laidunmaita. Alueita yhdistävät niiden hienot luonto- ja maisema-arvot.

Miksi kaupunki suosii laidunnusta alueidensa hoidossa?

Sirkiä ei tarvitse kauan miettiä. Meren rannalla kun ollaan, tulee tietysti mieleen merinäköymän avaaminen ruovikkoiselta lahdelta ja lintujen viihtyvyyden lisääminen. Myös arvokkaan kasvillisuuden säilyminen ja leviäminen on Sirkiän mielestä tärkeää. Nuukana kaupungin virkamiehenä Sirkiä mainitsee toki isoksi plussaksi alhaiset palkkakustannukset eläinten tehdessä työt ruokapalkalla. Eläimet hoitavat rutisematta tehokkaasti myös ryteikköiset ja hankalakulkuiset alueet. Vesiensuojelu on Sir-

kiälle tärkeää, ja hän kokeekin eläimet myös Itämeren hoitajina. Ne syövät kasvillisuuden, joka muuten jäisi rannoille hajoamaan. Sirkiän mielestä yksi laidunnuksen hyvistä puolista on myös se, että ihmiset näkevät eläimiä.

Onko eläinten kanssa ilmennyt ongelmia?

Sirkiän mukaan kaikki on pääosin mennyt hyvin, vaikka ongelmiltakaan ei ole välttyty. Osalla alueista laidunnus on jouduttu ilkeivallan takia lopettamaan ja uusia alueita mietittäessä otetaan erityisesti eläinten turvallisuus huomioon. Esimerkiksi Turun Halisissa irti olleet koirat aiheuttivat niin suuria ongelmia, että lampaiden laidunnus piti alueella lopettaa. Joitain lampaita on jopa varastettu vuosien mittaan. Sirkiä toivookin kaupunkilaisilta valppautta ja että mahdollisiin häiriöihin puututtaisiin välittömästi. Sirkiä kokee laidunnuksen positiiviset puolet kuitenkin suurina ja on tyytyväinen laidunnuksen nopeaan vaikutukseen ympäristöön. ”Mukavimpia hetkiä vuodessa on se, kun eläimet tuodaan laitumelle ja näkee, miten ne nauttivat”, Sirkiä sanoo.

Tyytyväisen näköistä suomenkarjaa Särkilahden laitumella **7** KUVA: OUTI TUOMELA

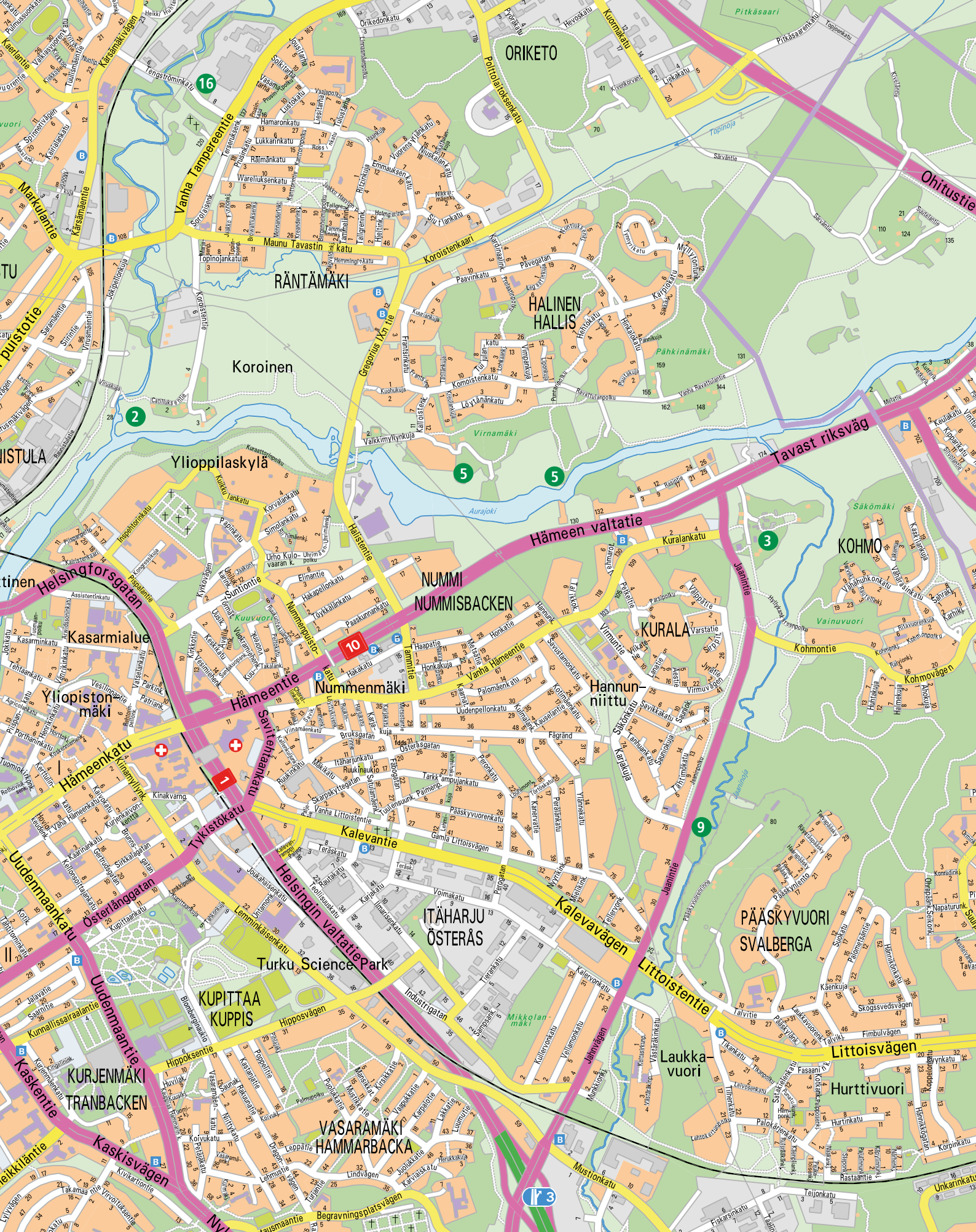
MUISTATHAN LAITUMELLA:

- Älä ruoki eläimiä omilla eväilläsi, laitumen ruoho on niille parasta ravintoa
- Anna eläinten olla rauhassa laitumella, se on niiden kesäkotina ja turvapaikka
- Pidä koirasi kytkettynä. Älä päästä lemmikkieläimiäsi laitumelle yhdessä laiduntavan karjan kanssa
- Mikäli havaitset laitumella häirintää tai muita ongelmia, ota viipymättä yhteyttä eläinten omistajaan. Kaupunkiniityillä omistajan yhteystiedot löytyvät pikkutaulusta laitumen aidasta.

Turun kaupunkiniityt

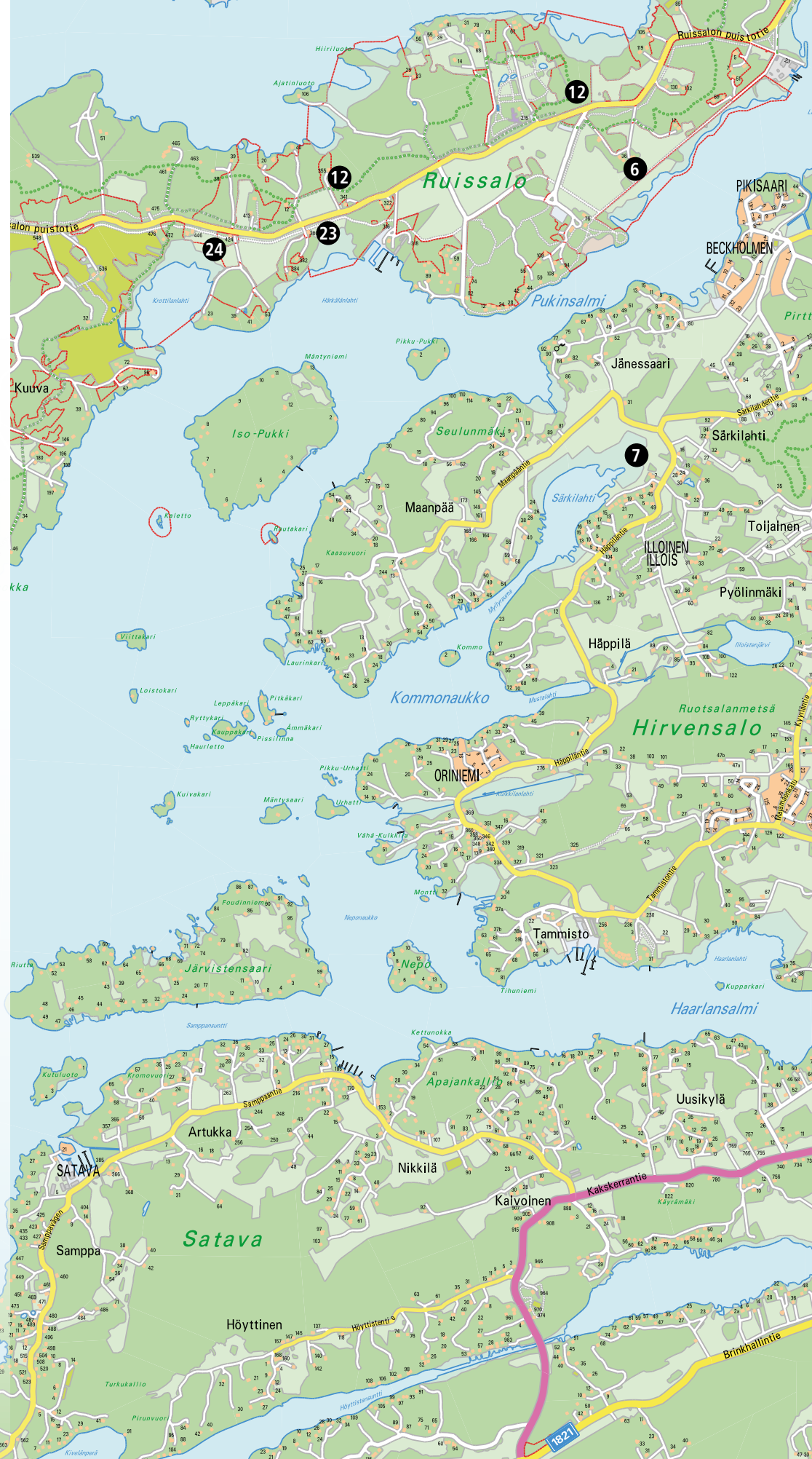
- 1 Patterihaan keto
- 2 Koroistenniemen niitty
- 3 Kuralan Kylämäen haat
- 5 Komosten laitumet ja Virnamäen keto
- 9 Jaaninojan keto
- 11 Juhannuskukkulan keto
- 16 Orionin keto
- 17 Muhkurin radanvarren keto
- 18 Kaakelitehtaan keto
- 21 Raunistulan koulun kedot
- 25 Iso-Heikkilän keto

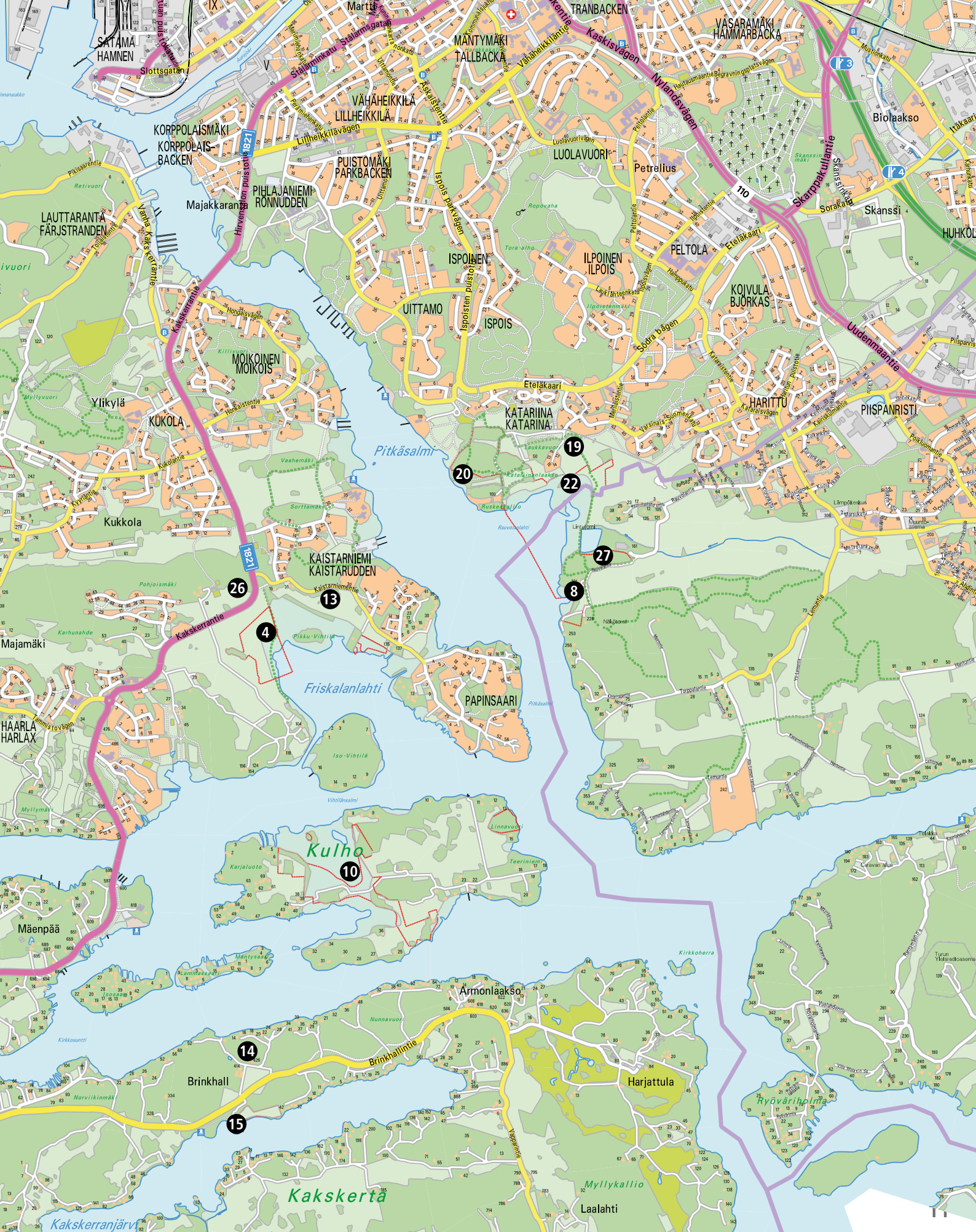

Turun kaupunkiniityt

- 4 Friskalanlahden rantaniitty
- 6 Ruissalon kartanon laitumet
- 7 Hirvensalon Särkilahden laitumet
- 8 Vaarniemen laitumet
- 10 Kulhon laitumet
- 12 Ruissalon kedot
- 13 Kaistarniemen niitty
- 14 Brinkhallin kedot
- 15 Kaks Kerranjärven niitty
- 19 Vauramäen keto
- 20 Katariinanlaakson niitty
- 22 Rauvolanlahden laitumet
- 23 Härkälähdän rantaniityt
- 24 Krotttilanlahden rantaniityt
- 26 Friskalan kartanon haat
- 27 Vaarniemen kallioketo

SEN SEITSEMÄN KUKKULAN JA KYM

Tiesitkö, että Turun kaupungin alueella on tutun seitsemän kukkulan lisäksi lukuisilla pienillä kumpareilla ja mäentöyräillä sekä kasvillisuudeltaan että kulttuurihistorialtaan jopa valtakunnallisesti arvokkaita ketoja? Ja että kuka tahansa turkulainen voi tutustua näihin iltakävelyllään, kauppareissullaan tai pyöräretkellään? Turussa on nimittäin kymmenittäin, eri kaupunginosiin sijoittuvia kalliokumpareita, joissa on hyvinkin arvokkaita kuivia niittyjä eli ketoja ja kallioketoja. Niiden lisäksi on kaupunkiasutuksen väliin jääneitä, alueiden entisestä maatalouskäytöstä kertovia niittyrinteitä ja peltosaarekkeiden niitty- ja hakamaa-alueita.

Runsaskukkaisilta kedoilta ja niityiltä nuoret neidot löytävät helposti juhannusyön tulevan sulhasen uniin tuovat seitsemän niittykukkaa tyynyn alle laitettavaksi, mutta myös kasvilajien tunnistamisesta kiinnostuneet pääsevät pitkälle harrastuksessaan. Näiltä kedoilta voi löytää lähes kaikki eteläisessä Suomessa tavattavat kuivien niittyjen lajit, aina tavallisimmista heinistä kuten nurmirölliä ja lampaannadasta kaikkien tuntemiin päivänkakkaraan ja ketoneilikkaan, sekä uhanalaisiin kasvihaarvinaisuuksiin kuten keväsaraan ja rohtorastiin asti. Lounaisen ja merenläheisen sijainnin vuoksi täältä tosin puuttuu joitakin Manner-Suomessa tavallisiakin kasvilajeja,

mutta toisaalta Turun kedoilla voidaan tavata myös lounaisen saariston erikoisuuksia. Astu mukaan ketojen ihanan ihmeelliseen maailmaan!

POHJOLAN ARVOKEDOILLA AHDEKAURAA

Valtakunnallisessa perinnemaisemainvennoinnissa 1990-luvulla valtakunnallisesti arvokkaiksi luokiteltiin kaksi Turun keskustan kallioisista kedoista, kaupunginosastaan nimensä saanut Patterihaan keto ①, sekä Pohjolassa ammattikoulun eteläpuolella sijaitseva Juhannuskukkulan keto ⑪. Molemmat alueet ovat kaupungin omistuksessa. Näistä

Patterinhaassa on kevyen puuston raivauksen jälkeen taas tiedossa auringon paahdetta valoa ja lämpöä vaativille ketokasveille.

KUVA: RITVA KEMPPAINEN

MENIEN KUMPAAREIDEN KETOKIERROS

Patterihaan ketoa raivattiin kesällä 2010 kaupungin toimesta, Juhannuskukkulan ketoa on puolestaan hoidettu säännöllisesti raivamalla ja osin niittämällä Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiirin ja Turun luonnonsuojeluyhdistyksen toimesta ja eri hankkeissa. Molemmat ovatkin säilyttäneet 1990-luvulla todetut arvonsa edelleen.

Patterihaan keto on osa keskustan pohjoispuolella paikoitellen näkyviin tulevaa moreeniharjusenlännettä. Pienen rinnekedon ilmansuunta on ketolajiston kannalta paras mahdollinen, eli lounaaseen viettävä. Siksi sen kasvillisuus on edustavaa, rinteellä pienruohoista ja lakiosalla heinävaltaista. Rinteellä kasvavat runsaina ahdekaura, nuokkukohokki, ketomaruna, keltamaite, sikoangervo, rinteiden alaosissa puolestaan nurmilaukka ja jänönapila (kuva s. 3). Muista harvinaisheikoista lajeista voidaan mainita mäkikaura, mäkikuisma, ketopiippo, hietalemmikki, litteänurmikka, mäkivirvilä ja käärmepistonyrtti. Puuvartisista kasveista alueelta on havaittu mm. iharusua, kalliotuhkapensas ja suomenpihlajaa.

Yli hehtaarin laajuisen Juhannuskukkulan kedo-kaakoon viettävä kalliorinne on paikoin louhikkoinen ja etenkin eteläosassa kasvaa tiheästi katajaa ja kalliotuhkapensasta. Kasvillisuus vaihtelee runsaasti - kallioilla, niiden terasseilla, pienillä painanteilla ja rehevämmillä rinteiden alaosilla - kasvillisuuslaikusta toiseen. Kallioikedolla viihtyy mm. nurmilaukka, kuivan pienruohonityn valtalajeina vaihtelevat sikoangervo, keltamatara, metsäapila ja nuokkukohokki. Huomionarvoisista kasvilajeista on tavattu lisäksi mm. litulaukka, ruohosipuli, ahde- ja mäkikaura, uhanalainen keväsara, kanervisara, hirssisara, hina, keltamaite, ketopiippo, hietalemmikki, litteänurmikka, ketokäenminttu, jänönapila, mäkivirvilä, jalki, kevättädyke, ruusu-ruoho ja käärmepistonyrtti. Aika vakuuttava lista, eikö vain?

Maiseman perusteella on ohikulkijan vaikea huomata, että keskellä kaupunkia tien varren pensaikon ja lehtipuuvesakon takana on, ei vain Turun, vaan myös yksi Suomen arvokkaimmista kedoista: Juhannuskukkulan keto.

KUVA: RITVA KEMPPAINEN

Voiko olla kauniimpaa? Pinkki mäkikaura ja valkoinen nuokkukohokki ovat Turun kedoilla varsin yleisiä alkukesän kukkijoita.

KUVA: KIMMO HÄRJÄMÄKI

Ruissalon kasvitieteellisen puutarhan itäpuolella tammien ympäröimällä kalliokedolla kasvaa papelorikkoa ja keto-orkkia, mutta myös nurmilaukkaa, sikoangervoa, mäkikauraa, jänönapilaa ja kalliokieloa. KUVA: RITVA KEMPPAINEN

Lähikuva papelorikosta ja keto-orkista.
KUVA: IIRO IKONEN

SAARILLA HEILIMÖI HEINÄRATAMO, BRINKHALLISSA HURMAA ROHTORASTI JA RUISSALOSSA KEVÄINEN PAPELORIKKO

Kasvillisuudeltaan ja muilta perinnemaisema-arvoiltaan maakunnallisesti arvokkaaksi on arvioitu Turun kedoista ja niityistä mm. Ruissalon saarella sijaitsevat kedot ¹², sekä Ruissalon kartanon laitumien kedot ⁶ ja niityt, sekä Hirvensalon Kaistarniemen niitty ¹³ ja Kaksikerran saarille sijoittuvat Itätalon kallioketo ja Rihipellon keto.

Ruissalon kalliokedoilta voit löytää lounais-saariston kasvierikoisuuksia, kuten karvaisen, aikaisin kukkivan papelorikon tai tähtikukka-kaisen käärmepistonyrtin. Siellä esiintyy myös saaristolle tyypillisempää, karvaista heinää, mäkikattaraa.

Kaistarniemen katajainen niitty sijoittuu aivan Friskalanlahden suuren rantalaitumen viereen, lounaisrinteeseen. Sen erikoisuutena on pieneltä osin edustavat mäkikauraiset niitylaikut. Puustoisten osien aukoissa kasvaa mm. hirvenputkea, sikoangervoa, ketoneilikkaa ja keltamataraa. Muista maininnan arvoisista kasvilajeista esiintyy mm. jäykkäpitkäpalkoa, hakarasaraa, ketonoidanlukkoa, sikoangervoa, litteänurmikkaa, nuokkukohokkia ja mäkivirvilää.

Käärmepistonyrtti on harvinainen erikoisuus, jota Turun kasvupaikkojen lisäksi tiedetään Suomessa lähinnä Saaristomeren alueelta.

KUVA: IIRO IKONEN

Itätalon ja Rihipellon kedoilla puolestaan esiintyy saaristokedoille tyypillisiä lajeja, kuten heinäratamoa, ja erikoisuutena on havaittu mäkiapilaa. Kaksikerran saarelle tai Brinkhallin uimarannalle suuntautuvan uimaretken tai pyörätien yhteydessä voi poiketa myös ihailmassa kunnostettua Brinkhallin kartanoa ja sen piha-alueita. Kartanoalueen itäreunassa on myös piha-alueen kuivahkoa niittyä ja kallioketoa ¹⁴, joiden upeaan kukaloistoon kannattaa tutustua etenkin alkukesästä. Tuolloin rinneniityllä kukoistavat kevätesikot. Kalliokedolla puolestaan kukkii upean syvän sininen rohtorasti herttaisen jänönapilan ja syvänpunaisen mäkiterivakon ja keltamaksaruohon ohella. Uimarannan vastaisessa rinteessä ¹⁵ voi puolestaan käydä etsimässä isotoukohärkiä, kovakuoriaisia, joiden toukkavaiheen isännät, erakkomehiläiset pesivät rinteen kuivimmilla hiekkaisilla osilla. Muu osa rinteestä on satunnaisemman niittohoidon johdosta rehevämpää niittyä. Läheisillä niityillä ja joutomailla sekä pidemmältäkin tien varressa on tavattu myös erityisesti suojeltaviin lajeihin kuuluvaa palosirkkaa.

Upean syvän sinisenä kukkivan rohtorastin löydät Brinkhallin kartanon viereiseltä kalliokedolta. KUVA: RITVA KEMPPAINEN

JÄTETÄÄN LAPIOT KOTIIN NIITYRETKELLE LÄHDETTÄESSÄ

Luonnonkasveja saa nykyään varsin hyvin monista taimimyymälöistä ja siemenpusseissa myydään harvinaisempienkin kasvien siemeniä. Kasveja ei saa mennä kaivamaan maasta ilman maanomistajan lupaa, ja sama pätee myös kaupunkien omistamilla alueilla. Harvinaiset kasvit pitää aina jättää paikoilleen, mutta yleisempiä niittykasveja voi erittäin harkiten siirtää, jos esiintymä on runsas. Silti suosittelemme enemmän taimitarhaa tai tuttavan kukkapenkkiä oman luonnonkasvitarhan perustamiseen.

Palosirkkakoiraan punaiset lenninsiivet
hehkuvat loppukesän auringonpaisteessa.

PIIRROS: ARI KARHILAHTI

liro Ikonen

PALOSIRKKA – TURUN PUNAINEN PARONI

Turun kaupunkialueen kedoilla elää lukuisia huomionarvoisia hyönteislajeja, ja eräs näyttävimmistä lippulajeista on varmasti palosirkka (*Psophus stridulus*). Palosirkka on Suomen luonnonsuojelulain 47 §:ssä osoitettu "erityisesti suojeltu suorasiipinen". Lajin naaras ei lennä ja se liikkuu keskimäärin vain alle 2 metriä päivässä, jos sitä ei häiritä. Koiraan oranssinpunaisten siivet ja lennossa kuuluva rätinä ovat sitä vastoin huomiota herättävä tunnusmerkki. Palosirkka elää Suomessa paloalueilla, kuivilla paahteisilla kedoilla ja hiekkarinteillä, joissa on matalaa kasvillisuutta. Laji on taantunut erittäin voimakkaasti sopivien elinympäristöjen umpeenkasvun ja pirstoutumisen myötä ja se on luokiteltu viimeisimmässä uhanalaisuusluokituksessa 2010 vaarantuneeksi (VU). Hyönteisten punaisella paronilla on nykyisin vain muutama esiintymispaikka Varsinais-Suomessa, huippualueena on ehdottomasti Turun Kaksikerta, jossa laji löytyi muutaman vuoden jälkeen uudelleen 2007, ja jossa lajille on tehty tienvarteen ja umpeutuvalla vanhalla Turun kaupungin hakamaa-alueelle (Hevoshaka) ns. erityisesti suojellun lajin rajauspäättös. Lajin elinympäristöä on pitänyt Kaksikerrassa yllä tienvarsien niitto. Paronin "konekiväärien rätinää" kuulee Kaksikerrassa heinäkuun puolivälistä syksyn alkuun.

Kaksikerran Hevoshakaan ovat Turun yliopiston biologian laitoksen opiskelijat pohtineet hoitotoimia ja tavoitteena onkin hakamaan hoidon aloittaminen pian. Hoidon esimerkkejä löytyy Suomesta (mm. Nokian Siurion alue) ja Ruotsista (Södermanlandin Nynäs ja Dalslandin Bräcken niityt). Bräcken hoitotoimet ovat onnistuneet ja toimivaa metapopulaatiota on voitu palauttaa: hoitomenetelminä on ollut heinäkuun niitto, jälkilaidunnus ja raivaus. Vuonna 2010 palosirkkaa havainnoitiin mm. Särkisalossa ja Nauvossa. Uusia havaintoja ottaa Varsinais-Suomen ELY-keskuksessa vastaan liro Ikonen, puh. 040 825 6610.

HISTORIAAN HAVINAA JA KATAJIEN HUMINAA AURAJOEN KULTTUURIMAISEMASSA

Itä-Turun arvokkaita ketoja ovat puolestaan kaupungin omistamat ja Museoviraston hoidossa olleet Koroistenniemen niitty ³ ja Komosten keto ⁶, sekä tehdasalueella sijaitseva Orionin keto ¹⁷. Koroistenniemi on merkittävä paikka Turun ja Suomen historian kannalta, sekä keskeinen osa Aurajoen kulttuurimaisemaa. Tämän on helppo ymmärtää kun katselee paikalta ja lähiympäristöstä ja- ympäristöön avautuvia maisemia. Tuomiokirkolta alkavan Aurajoen länsirannan kävelyreitillä varrelle sijoittuvat myös Halisten Virnamäen katajainen ja kalliainen rinneketo, jonka suurimmat pylväskatajat ovat yli viisimetrisiä, sekä Komosten rautakautinen muinaisjäännösalue ⁶.

MUHKURISSA JA RAUNISTULASSA KEVÄTSARA PIILOSILLA

Muhkurissa, valtion rautateiden rata-alueella ja radanvarren edustavalla katajaisella mäkikaurakedolla ¹⁸ kasvaa kauniiden pihlajien juurella valtakunnallisesti uhanalaista kevätsaraa, joka nimensä mukaisesti kukkii aikaisemmin kesällä kuin muut sarakasvit. Se on kasveja tuntevallekin hieman hankalasti havaittava, rehevämmän kasvillisuuden alle helposti piiloutuva laji. Sen voi kokenut botaanikkokin nopealla vilkaisulla sekoittaa hieman yleisempään kanervisaraan. Myös ahdekauraa, keltamataraa ja keltamaitetta kasvaa tällä kedolla runsaasti.

Muhkurin radanvarren kedon pihlajien alla kasvavat kainot kevätsarat.

Kalkkitehtaan mäen kedolla kukoistavat sekä valko- että keltamaksaruoho. Sinisenä kukkivan ketokäenmintun makea mintun tuoksu on kesähelteessä kedolla asteltaessa huumaaava.

AUKEAMAN KUVAT: RITVA KEMPPAINEN

Vauramäki toimii myös lähivirkistysalueena ja sen laelta aukeavat hienot maisemat merenrantaan päin. Lähellä sijaitsevat myös Katariinanlaakson suojelualue ja Rauvolanlahti.

Katariinanlaakson niityn jyrkkien kalliorinteiden terasseja.

1990-luvulla tutkittujen kohteiden lisäksi Turun kukkuloiden rinteiltä löytyy lukuisia muita arvokkaita ketoja. Mm. Kalastajankadun itäpuolella on laajahko, rehevöitymässä oleva kallioinen rinneketo (ks. kansikuva). Avokallioiden välisillä terasseilla kasvillisuus vaihtelee karusta kanervasta aina mäkikauraniityn ahdekaura- ja pienruohovaltaisiin kasvillisuuslaikkuihin.

Myös Muhkurin radanvarren kedon itäpuolella, vanhan kaakelitehtaan kupeessa **18** on länsi-lounaaseen avautuvia hakamaisia ketoalueita, joiden runsaassa keto- ja niitylajistossa on mm. valkomaksaruohoa, ketokäenminttua ja muita keskiravinteisen kalliokedon lajeja.

KATARIINASSA KETOKÄENMINTTU JA HIRVENPUTKI

Kaupungin eteläosissa Vähä-Heikkilän, Isoisten uimarannan ja Katariinanlaakson läheisyydessä on myös lukuisia pienialaisia, runsaslajisia ketokumpareita, mm. Vauramäki **19**. Maakunnallisesti arvokkaaksi arvioitu Katariinanlaakson niitty **20** - suojelualueen lounaisosassa - on jo pääosin umpeutunut, mutta jyrkän kalliorinteiden terasseilla on vielä pienruohoista ketoa ja monipuolista lajistoa, erikoisuutena mm. ketokäenminttua, tummatulikukkaa ja hirvenputkea, jota kasvaa myös mm. Vähä-Heikkilän kentän viereisten kumpareiden eteläreunalla.

Katariinanlaakson kallioniittyjen kasvillisuus on monimuotoista, ja niihin tutustuminen on myös erinomaista koordinaatioharjoitusta. Jyrkillä rinteillä puuston suojassa on oma pienoismaailmansa, joka irrottaa arjen hyörintästä ja Katariinanlaakson asuinalueista on vain muutaman minuutin kävelymatka.

Raunistulan koulun läheisillä mäkikumpareilla on rehevöityviä kallioisia keto- ja niityalueita **21**, jotka ovat sekä maisemallisesti hienoja, että lajistollisesti merkittäviä. Raunistulan koulun kedoilla on etelään avautuvilla rinteillä pienruohoketoa ja uhanalainen kevätarakin vielä sinnittelee. Näillä, kuten monilla muillakin, Turun kasvillisuudeltaan arvokkailla ketoalu-

eilla tarvittaisiin pikaisesti peruskunnostusta monimuotoisuusarvojen turvaamiseksi. Pienpuuston raivaus ja vuosittainen kasvillisuuden niitto on kuitenkin hyvin työvoimavaltaista, etenkin raivaus- ja niittojätteen haravointi ja keruu alueelta vaatii runsaasti väkeä tai aikaa. Työ on palkitsevaa, sillä sen jäljet ovat nähtävissä maisemassa välittömästi. Kasvillisuus mataloituu ja ketokasvit palkitsevat värikkäällä kukinnallaan lisääntyneen valon ja lämmön saannin. Ja pitää myös muistaa, että ”työvoimavaltaisuus” on suhteellinen käsite, kyllä kerran vuodessa tehtävällä kedon niitolla sentään pääsee helpommalla kuin lannoitetun nurmikon viikoittaisen leikkuaan kanssa!

Pienruohokedon kukkaloistoa Raunistulan koulun kedon etelärinteillä.

LINNUT TURUN KAUPUNKINIITYILLÄ

Tuttu näky Ruissalossa: Valkoposkihanhet laiduntavat suurina parvina avoimilla rantaniityillä. Hanhet todella syövät niittykasvillisuutta eli tekevät samaa työtä kuin nelijalkaiset laiduneläimetkin. KUVA: RITVA KEMPPAINEN

Turussa perinne- ja kulttuurimaisemia monipuolistavat erilaiset niityt kalliokedoista merenranta- ja jokivarsien luhtaniityihin. Näillä paikoilla pesii monipuolinen linnusto. Myös lehtoniityjä ympäröivien metsien linnusto on hyvin rikas esimerkiksi Ruissalossa. Niittyjen lintutiheydet eivät ole korkeita, mutta niillä viihtyvät monet linnut, jotka ovat harvinaisia muualla. Kaupunkiniittyjen lintulajisto rikkautta usein vähälajista kaupunkiluontoa.

Varsinaisia perinnebiotooppeihin erikoistuneita lintuja on vähän, mutta useat linnut, kuten pensastasku ja punavarpuunen, suosivat avoimia niityjä ja puoliavoimia aukeita. Pensas- ja kivitaskut istuvat mielellään aidan tolilla tähytelemässä saalista. Kalliokedon katajissa viihtyvät puolestaan hemppo ja harvinaistunut pikkulepinkäinen. Hakamaiden kolopuissa pesivät niin kottaraiset, uuttukyyhkyt, naakat, tikat kuin lehtopöllökin. Turussa on perinnemaisemien kolopesijöitä autettu rakentamalla pönttöjä. Myös Turun puistoissa ja puutarhoissa on monipuolinen linnusto.

Merenrantaniityillä pesivät kahlaajat kuten punajalkaviklo, töyhtöhyppä, pikkutylli ja taivaanvuohi. Turussa sadat valkoposkihanhet tuovat poikasensa kesällä rantaniityille ruokailemaan. Lokit, tiirat ja sorsalinnut kerääntyvät myös avonaisille niityille, jossa lähestyvän pedon huomaa helpoimmin.

Aurajokilaakson joenvarsiniityillä voi kesäyönä kuulla ilahduttavasti runsastuneen ruisrääkän tai heinäsiirkkamaisesti sirittävän pensassirkkalinnun. Joskus luhtahuittikin on pysähtynyt sivaltelemaan piiskallaan Aurajoen luhtaniityille tai harvinainen viiriäinen huutelee maalaismaisemassa. Jos niityllä kasvaa vähänkin pensaita, löytyy sieltä myös pensastai hernekerttu ja satakieli.

Västäräkit ja kirviset viihtyvät myös avoimilla niityillä ja pelloilla. Merenrantaniittyjen vähentämisen rinnalla myös keltävästäräkkejä on entistä vähemmän. Peltosirkkukanta on puolestaan romahtanut. Laji suosii ojanvarsia, latojen ja laulupensaiden kirjomaa maaseutumaisemaa. Parhaat merenrantaniityt ja laitumet löytyvät suojelualueilta kuten Ruissalosta, Rauvolanlahdelta ja Hirvensalon Friskalanlahdelta. Turussa niittyjen reunoilla pesii myös Aasiasta kotoisin oleva fasaani. Ensimmäiset fasaanit istutettiin Turun seudulle 1960-luvulla. Myös peltopyy viihtyvät perinneympäristöissä erityisesti Paattisten - Maarian alueella. Tuulihaukka on uudelleen runsastunut ilahduttavasti, osin ahkeran pöntötyksen ansiosta.

Myös muuttoaikoina monet lajit suosivat kaupunkiniityjä levähdys- ja ruokailualueina. Hyönteissyöjät hakeutuvat syksyllä paikkoihin, joita aurinko vielä lämmittää. Pääskys-

kerääntyvät syksyisin yöpymään niittyihin ja peltoihin rajautuviin merenrantaruovikoihin. Tiaispoikueet liikkuvat usein vilkkaasti äänellään niittyjen poikki ja saattavat viivähtää hetken pensaissa.

Talvellakaan kaupunkiniityt eivät ole täysin autioita. Isolepinkäinen voi tähyttää puun latvasta pikkunisäkkäitä tai ruderaatilla eli joutomaalla viihtyviä urpiaisia tai keltasirkkuja. Viherpeipot etsivät ruokaa katajista tai harakat nahistelevat pensaikossa kevään pesäpaikkoja katsastellen.

Turussakin niitylinnustoa voidaan auttaa hoitamalla perinnemaisemia ja raivaamalla umpeenkasvaneita niityjä ja pitämällä karjaa arvokkailla niityalueilla. Lisäksi voidaan tehdä näitä lisätoimenpiteitä:

- Kolojen, laulupuiden, kivi- ja risukasojen, avo-ojen ja pientareiden, aidanseipäiden ja latojen säilyttäminen auttaa monia lajeja.
- Ruisrääkän kohdalla heinäkorjuu on hyvä aloittaa niittoalueen keskeltä ja edetä reunalle, jotta poikaset ehtivät alta karkuun.
- Merenrantaniityillä varisten istumapaikat on syytä poistaa.
- Maapesien merkitseminen auttaa niiden huomioimisessa työkonesta käsin katsottaessa.

Ruovikot ovat vallanneet monet Turun entiset rantaniityt, jolloin myös linnusto on muuttunut. KUVA YLLÄ: EIJA HAGELBERG

Pikkulepinkäinen on Turussa harvinainen perinnemaisemien lintu. KUVA: ARI KUUSELA

HALISTEN HEVOSLAITUMET

– haastateltavana hevosten omistaja Pia Pikkarainen

Vain kolme kilometriä Turun keskustasta Hämeenlinnaan päin Halisten kaupunginosassa sijaitsee Komosten tila ⁵, jossa lastentarhan johtaja ja käsityöläinen Pia Pikkarainen perheineen asustaa. Ympäristö on säilynyt poikkeuksellisen maalaismaisena ja mäen päällä sijaitsevalta tilalta avautuu kaunis maisema Aurajoen valtakunnallisesti arvokkaalle maisema-alueelle. Ei ihme, että alue on kaupunkilaisten ahkerassa virkistyskäytössä.

Pia kertoo muuttaneensa perheineen tilalle 1990-luvun lopulla, jolloin alkoi ankara rakennusten kunnostaminen. Muutaman vuoden päästä pihapiirin ulkorakennukset saivat siipiensä suojaan yhden hevosen ja kymmenen lammasta. Lampaat tulivat tilalle Pian villakäsitöiden takia, mutta myös maisemanhoitajiksi. Tilaa ympäröivät kauniit luonnonniityt, joiden hoito siirtyi pikkuhiljaa lampailta kokonaan hevosten vastuulle. Perheen naisväki harrastaa ratsastusta ja hevosten määrää tilalla on hoitohevokset mukaan lukien vuosien mitaan kasvanut kahdeksaan.

Miten lampaiden laidunnus eroaa hevosten laidunnuksesta?

Vastaus tulee nopeasti hymy huulilla: ”Lampaat karkaavat, hevoset eivät”. Pia kertoo, että lampaiden aita on ehdottomasti työllämpi tehdä tarpeeksi pitäväksi. Hevosille puolestaan riittävät kunnan tolpat kahdella sähkölangalla. Lampaat puolestaan ovat Pian mielestä hevosta parempi vaihtoehto herkillä kedoilla, joiden kasvillisuus ei kestä painavampien hevosten jatkuvaa tallausta. Tällaisilla alueilla Pia käyttääkin pienempiä ja kevyempiä shetlanningoneja.

Lampaat ja hevoset käyttäytyvät muutenkin eri tavalla. Pia kertoo hevosten olevan sopeutuvaisempia. Lampaat puolestaan ovat

erittäin konservatiivisia. Pia kertoo esimerkin lampaiden ”näin tehdään, kun on aina tehty” – ajattelumallista: Laitumella oli kaadettu isoja puita, jotka olivat jääneet joksikin aikaa makaamaan lampaiden polulle. Ensimmäisellä kerralla eläimet olivat pysähtyneet runkojen eteen kuin seinään ja ilmoittaneet kovaan ääneen talon väelle moisesta epäkohdasta. Rungot olivat kuitenkin jonkun päivän olleet polun tukkona ja lampaat oppivatkin hyppimään niiden yli. Kulkureittiä siis ei muutettu, sillä kun tästä on aina kuljettu...

Tilalle on muutaman kerran tullut huolestunut ohikulkija kolkuttelemaan ovelle ja kertomaan laitumella liikkumatta makaavasta hevosesta. Hätä on kuitenkin osoittautunut aiheettomaksi, sillä hevonen onkin vain ollut aivan umpiunessa ja maannut laitumella kontit oikosenaan. Pia kertoo, että hevosista aina yksi vartioi ja näin muut voivat ottaa rennommin.

Eläimet ovat saaneet olla rauhassa laitumilla. Ihmiset kunnioittavat suurikokoisia hevosia enemmän kuin lampaista ja tyytyvät ihailemaan niitä kauempaa. Pia on saanut varsinkin alkuvuosina positiivista palautetta eläimistä ja niiden vaikutuksesta maisemaan. Pian mielestä laidunnuksen parhaita puolia onkin kaunis avoin maisema, ja hän toivoisi perinnemaisemien arvostuksen lisääntyvän. Kaupunkiin Hämeenlinnasta päin tulevalle Aurajoen varressa aukeaa yksi kaupungin hienoimmista maisemista Kaarinan ja Turun rajalta Halisten alapuolelle asti. Kuralan Kylämäki ja Halisten laitumet ympäröivine peltoineen ovatkin Pian mielestä kaupungin maisemahelmiä, jotka tulisi säilyttää ehjinä kokonaisuuksina kaikenlaisen rakentamisen ulkopuolella. Lisäksi hänen mielestään kaupunkilaidunnuksen tärkeitä puolia on, että kaupunkilaiset näkevät eläimiä ja että hevoset saavat viettää ”hevosen elämää” vapaasti laiduntaen.

LÄHIKUVASSA MAISEMANHOITOTYÖLÄINEN REISKA

Reiska, eli Goldys Renee kuten papereissa lukee, on keski-ikäinen herrasmies ja rodultaan Welsh Part Bred -poni. Reiskalle maisemanhoitotyö on aivan uusi toimi kesällä 2011 tehdyn uranvaihdon jälkeen. Ponin syntynyt Hollannissa ja muuttanut 7-vuotiaana Suomeen pääkaupunkiseudulle. Siellä se teki arvokkaan uran kouluponina, kunnes tämän vuoden kesällä karisti stadin pölyt kaviostaan ja muutti Turun maalaismaiseen Komosten tilalle.

Muutos oli Reiskan elämässä melkoinen, sillä se oli aikaisemman vapaa-aikansa koulukenttien ulkopuolella viettänyt lähinnä tallin pilttuussa ja läheisessä hevostarhassa. Turussa vapaaseen laidunnukseen tottumaton hevonen joutuikin heti kylmiltään maisemanhoitotöihin vihreille niityille. Pia kertoo, miten hevosesta todella näki, kuinka se nautti vaikka aluksi vähän jännittikin: Laidunalue oli aikaisempiin verrattuna iso ja uteliaita ihmisiä hyöri laidunten lähellä. Ensimmäiset päivät menivät pääosin vihreää ruohoa mutustaen, suorastaan ahmien, aivan kuin mielessä olisi ollut pelko tällaisen elämän loppumisesta. Syöminen pikkuhiljaa väheni ja tilalle tulivat iloiset kirmailut muiden tilan hevosten kanssa. Nyt Reiska on jo uuteen toimenkuvaansa sopeutunut ja nauttii siitä täysin rinnoin jopa öisin. Kaikki hevoset kun eivät yöllä laitumella viihdy. Pia kertoo, että aina vapaaseen laidunnukseen tottuminen ei käy näin helposti. Toisella Komosten tilalla olevalla hevosella siihen meni koko kesä ja toiset eivät välttämättä totu ikinä.

Reiska on Pian tyttären Venlan ratsu ja täysipäiväinen ystävä. Kaverukset voi nähdä usein Aurajoen rannoilla pitkällä lenkeillä. Seurana voi olla myös Pian toinen tytär Aino oman kilpaponinsa kanssa. Reiskan lempipaikka laitumella on aivan joen rannassa ison pajupuskan alla. Siellä sitten töiden lomassa levätään hevoskavereiden kanssa ja otetaan hevosmaisen rennosti.

KUVA: VENLA LAVONEN

Merenrantaniityt ovat matalien merenrantojen aatelialueita. Monipuolisesti hoidettuina ne tarjoavat elinympäristön erilaisille vedenkorkeuden vaihteluun ja murtoveteen sopeutuneille eliölajeille. Hyvin ja pitkään hoidetulla niityllä laiduntajat pitävät rannan matalakasvuisena ja kasvillisuudeltaan monilajisena. Näkyvimpiä rantojen vieraita ovat vesi- ja rantalinnut, jotka etenkin muuttoaikaan laskeutuvat sankoin joukoin merenrantaniityille hengähtämään ja tankkaamaan. Ruovikoiden ja matalan merenrannan yhdistelmä tarjoaa myös pesäpaikan monipuoliselle lintulajistolle. Lahtien uposlehtisten vesikasvien yhdyskunnat, ruovikkolabyrintin suojaosat sekä merenrantaniityn avoimet ja lämpimät lampareet kuhisevat elämää ja tarjoavat ravintoa suurellekin pesueelle.

Itämeren rehevöityminen on vaikuttanut merenrantaniityihin erittäin negatiivisesti.

Pitkospuut vievät ulkoilijan keskelle Friskalanlahtea, pistä kumisaappaat jalkaan veden ollessa korkealla!

KUVA: MAIJA MUSSAARI

Yhdessä laidunnuksen vähentymisen kanssa matalakasvuisuus on saanut väistyä, niittyjen paikalla kasvavat usein korkeat ruovikot.

Turun ympäristöstä löytyy monipuolisesti merenrantaniittyjä. Niistä laajimpiin kuuluvat Rauvolan 22 ja Friskalanlahdet 4 sekä Kulhon saari 10. Rehevöitymisen johdosta ruovikon valtaamat niittykokonaisuudet ovat nyt hoidon myötä kehittymässä kohti aakeita niittyrantoja. Nämä lintulahdet kuuluvat Natura2000-verkostoon. Kohteet on osittain rauhoitettu luonnonsuojelualueiksi. Nämä turkulaisten takapihat ovat lounainen osa merenrantaniittyjen sarjaa, joka kattaa koko rannikon. Vaikka kohteet ovat maankohoamisrannikkoa pienempiä, lahdet ovat merkittävä osa tätä Itämeren ainutlaatuista, rantalinnuille elintärkeää elinympäristöjen kokonaisuutta.

Friskalanlahden rantaniittyjen avaruus hämmentää ensi kohtaamisella.

KUVA YLLÄ: EIJA HAGELBERG

A NIITTYMAAKSI

HIRVENSALON HIENO LAHTI

Parhaimmassa kunnossa näistä kolmesta Turun lähiniitystä on Friskalanlahti, jossa kunnostus alkoi jo 1980-luvun lopulla pitkän laiduntauksen jälkeen. Niittyjen laajuus on nyt 40 hehtaaria ja niiden aikaisempi lajisto on osittain palannut alueelle. Lahtea reunustavat asutuksen lisäksi tammimetsät, lehdot ja niit-tykumpareet komeine katajineen. Retkeilyn alueella mahdollistaa erikoinen pitkospuureitti ja lintutorni, jossa kävijä voi alueelta bongata harvinaisuuksiakin.

Hirvensalon Friskalanlahden rantaniityt on luokiteltu perinnemaisemainventointien yh-

teydessä (Lehtomaa 2000) paikallisesti arvok-kaiksi. Friskalanlahti on Natura 2000 -aluetta ja luokiteltu valtakunnallisesti arvokkaaksi lintuvedeksi ja kosteikoksi.

KULHO KAJAKKIMATKAAJILLE

Kulhon saari sijaitsee Hirvensalon ja Kaks-kerran välissä Lemunaukon länsireunalla. Saaren maisemaa hallitsevat korkeat kal-liomäet, keskiosan peltoaukea niittyineen, rinnekedot, rannikko- ja rinnelehdot sekä saaren jakava ruovikkoalue. Kasvilajistosta löytyy ketojen sekä lehtojen erikoisuuksia. Myös perhos- ja sienilajisto käsittää mielen-kiintoisia harvinaisuuksia. Niittyjä ja ruovi-koita laiduntavat sauvolaisen Salmensuun tilan emolehvät vasikoineen.

Kulhon saarella sijaitsevat laidunlohkot ovat Turun kaupungin omistuksessa. Lai-dunnus on alkanut 2006. Kulhon laidunalue on osa Natura 2000 -verkostoa ja suurin osa on luonnonsuojelualuetta. Monimuotoinen saari tarjoaa linnustolle hyviä elinympäristö-jä ja rantaniittyjen laidunnuksella pyritään pysäyttämään rantojen ruovikoituminen ja vähentämään tiheää järviruokokasvustoa. Kulhon laidunten yhteispinta-alaksi tulee 35 hehtaaria. Metsäsaarekkeilla kasvaa mm. kevätesikkoa, sikoangervoa, mäkikauraa, ketopiippoa, tuoksusimaketta, aholeinikkiä ja ahomataraa, keltamataraa ja mäkitervak-koa. Saarella on kuvattu Dome Karukosken ohjaamaa elokuvaa Leena Landerin kirjasta ”Tummien perhosten koti”.

RAUVOLA OSA KOMEAA KOKONAISUUTTA

Rauvolanlahti kuuluu rehevöitymisen kautta umpeen kasvaneisiin kohteisiin, jota nykyisel-lään luonnehtivat tiheät ruovikot. Lahti muo-dostaa yhdessä Katariinanlaakson ja Vaarnie-men komeiden tammimetsiköiden ja jylhien kallioiden kanssa suosituksen retkeilykohteen sekä kesäisin että talvisin.

Hoito Rauvolassa aloitettiin laiduntamalla vuonna 2005 ja rantaa kunnostettiin lintujen miellyttämiseksi pari vuotta sitten. 2000-lu-vun alussa aluetta laidunsi ylämäänkärja, nyt kohteella laiduntavat Salmensuun herefordit.

Alueen kasvillisuutta on selvitetty Turun kau-pungin toimesta vuosina 1988 ja 1997 sekä Ruokoprojektin puitteissa vuonna 2006. Rau-volanlahdella on havaittu vuonna 1988 142 kasvilajia, vuonna 1996 132 lajia. Vuoden 2007 tarkastelun lajimäärää lisäävät laidunalueen kuivan kedon lajit sekä muuttamat rantaniit-tyjen ”kulttuuririkkaruohot” jättipalsami ja valkokarhunköynnös. Yhteensä alueen laji-määräksi saatiin 149. Viimeisimmässä inven-toinnissa kulttuuririkkakasvit ovat lisääntyneet ja luhtien rehevät typensuosijakasvit voivat edelleen turhan hyvin.

Positiivisimmat muutokset liittyvät laidunnuksen hyötyihin, jonka myötä on havaittavissa ruovik-kovyöhykkeen vetäytymistä kohti merta. Myös laitumen pohjoisosan ketolaikuilta on putkah-tanut uusia perinnebiotoopeille tyypillisiä kas-vilajeja. Ketorinteelle on ilmestynyt maaperän siemenpankista mielenkiintoisia lajeja kuten jänönnapila, nurmilaukka, ruoholaukka, siko-angervo, ketotädyke, mäkivirvilä, keltamaite, ketoneilikka, keltamatara ja mukulaleinikki.

Rauvolanlahdella retkeilijä voi seurata kunnos-tetun merenrantaniityn kehitystä kohti moni-lajista lintuparatiisia. Aiemmin rantakanojen suosiossa ollut lahti on saamassa pikku hiljaa vanhoja asukkejaan takaisin. Lahteen pääsee helposti tutustumaan viitoitetulta reitiltä lintu-torneineen. Komeaa kokonaisuutta voi ihailla myös lintuperspektiivistä, lahden eteläpuolella sijaitsevan Vaarniemenkallion näkötorresta. Lisätietoja www.turku.fi.

Painavien laiduneläinten sorkkien tuoma häirintä on mieluista muutamille pienille ketokasveille, esimerkiksi savimailla eläinten sorkanjälkien painaumuksissa kasvavalle hiirenhännälle.

KUVA: KIMMO HÄRJÄMÄKI

Syllälinnunherne kasvaa usein avoimen niittyalueen ja sulkeutuneen alueen reunalla. Se kertoo myös rautakautisesta asutuksesta. Turussa tämän kaunokaisen löytää vaikkapa Kakserrasta, jossa sillä elää linnunhernetikkukoi.

KUVA: KIMMO HÄRJÄMÄKI

Turkuun mahtuu paljon kulttuuria ja luontoa. Kaupunkiniityissä nämä molemmat yhdistyvät. Tämä julkaisu esitelee Turun kaupunkiniittyjä, jotka ovat arvokkaita luontokohteita, ja varsin mainioita retkikohteita. Lähte luontoretkelle Turun kaupunkiin, voit tehdä yllättäviä löytöjä!

ILMASTONSUOJELUA
EDISTÄVÄ PAPERI
www.mapsuomi.fi

